

Date: 19th June-2025

**IMKONIYATI CHEKLANGAN 9-11 SINF BITIRUVCHI O'G'IL- QIZLARNI
HUNAR EGALLASHLARI UCHUN MAXSUS TEXNIKUMLARGA JALB ETISH
CHORA –TADBIRLARI**

Vohobov Mirodali Jalilovich

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun
ixtisoslashtirilgan maxsus texnikum direktori

Shog'ulomova Zilola Saydaxmatovna

Respublika imkoniyati cheklangan shaxslar uchun
ixtisoslashtirilgan maxsus texnikum Ishlab chiqarish ta'limi ustasi.

Annotatsiya: Mazkur maqolada imkoniyati cheklangan 9-11-sinf bitiruvchilarini ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumlarda, xususan **tikuvchilik yo'nalishida** kasb-hunarga yo'naltirish muammolari va ularni hal etish bo'yicha samarali chora-tadbirlar yoritilgan. Kasbga yo'naltirish jarayonining maktab davridayoq boshlanishi, ota-onalar bilan hamkorlik qilish zarurati, qisqa muddatli sinov kurslarining ahamiyati va texnikum bitiruvchilarining bandligini ta'minlash mexanizmlari tahlil qilingan. Shuningdek, ishlab chiqarish ta'limi ustalarining psixologik va pedagogik yondashuvi orqali o'quvchilarda mehnatga bo'lgan ishonch va qiziqishni uyg'otishdagi roli alohida ta'kidlangan. Tikuvchilik kasbining moslashuvchanligi, ijodiy xarakteri va daromad keltirish imkoniyati uning imkoniyati cheklangan yoshlar uchun dolzarbligini asoslaydi.

Kalit so'zlar: imkoniyati cheklangan yoshlar, maxsus texnikum, tikuvchilik yo'nalishi, kasb-hunar ta'limi, ishlab chiqarish ta'limi ustasi, kasbga yo'naltirish, ijtimoiy integratsiya, ota-onalar bilan hamkorlik, bandlik, amaliy mashg'ulotlar, ijodiy mehnat.

Zamonaviy jamiyatda hech kim e'tibordan chetda qolmasligi lozim, ayniqsa, imkoniyati cheklangan shaxslar uchun yaratiladigan teng imkoniyatlar ijtimoiy adolat va barqaror taraqqiyotning asosiy omillaridan biridir. O'zbekiston Respublikasida so'nggi yillarda nogironligi bo'lgan fuqarolarni qo'llab-quvvatlash, ularning huquqlari, ta'lim olishi va mehnatga jalb qilinishi borasida tizimli islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu borada Prezidentimiz tomonidan ilgari surilayotgan ijtimoiy siyosat doirasida ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumlarning faoliyati alohida ahamiyat kasb etmoqda.

Imkoniyati cheklangan bolalar - bu jamiyatning nozik, lekin cheksiz salohiyatga ega qatlamidir. Ayniqsa, 9-11-sinflarni tamomlayotgan o'g'il-qizlar hayotlarining mas'uliyatli bosqichiga qadam qo'yayotgan paytda, ularni to'g'ri yo'naltirish, kelajagini shakllantirishda amaliy ko'mak ko'rsatish har qachongidan ham dolzarbdir. Aynan shu davrda ularni kasb-hunarga yo'naltirish, o'z qiziqishlariga mos sohaga bo'lgan ishonchini kuchaytirish, ularning jamiyatga integratsiyasini ta'minlash - ta'lim tizimining asosiy vazifalaridan biri hisoblanadi.

Shu nuqtai nazardan, ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumlarning o'rni va roli beqiyosdir. Bunday muassasalarda nafaqat imkoniyati cheklangan yoshlar uchun zaruriy

Date: 19th June-2025

sharoitlar yaratiladi, balki ularning psixologik va kasbiy rivojlanishiga ko‘maklashuvchi individual yondashuvlar asosida ta’lim beriladi. Ayniqsa, **tikuvchilik yo‘nalishi** imkoniyati cheklangan o‘quvchilar uchun juda mos kasblardan biri sanaladi. Bu soha ularga nafaqat kasbiy malaka, balki ijodiy fikrlash, mustaqil ishlash, mehnatga bo‘lgan mehr, ijtimoiy faoliyatga kirish ish kabi fazilatlarni shakllantiradi.

Ayni paytda, ko‘plab imkoniyati cheklangan o‘quvchilar o‘zlarining qobiliyat va salohiyatini namoyon qilishga intilishmoqda, ammo ularga zarur motivatsiya, metodik ko‘mak va maqsadli yo‘naltirish yetishmaydi. Shunday sharoitda texnikumlar qoshida faoliyat yurituvchi ishlab chiqarish ta’limi ustalarining roli yanada muhimlashadi. Ular yoshlarga faqat hunar emas, balki hayotda o‘z o‘rnini topish bo‘yicha ruhiy dalda va amaliy ko‘mak beruvchi shaxslardir.

Imkoniyati cheklangan o‘quvchilarning kasbiy yo‘nalishda duch keladigan muammolari. Imkoniyati cheklangan o‘quvchilar uchun o‘rta ta’lim bosqichi -ya’ni, 9-11-sinflar, ularning hayotidagi eng muhim palla hisoblanadi. Bu davrda yoshlar kelajakdagi kasbini tanlaydi, jamiyatdagi o‘rnini anglay boshlaydi. Ammo nogironligi bo‘lgan o‘quvchilar bu bosqichda ikki karra ko‘proq qiyinchiliklarga duch kelishadi:

- **Fizik imkoniyatlarning cheklanganligi** sababli ko‘pchilik kasb-hunar markazlarida mavjud umumiy yo‘nalishlar ularga mos kelmasligi mumkin;
- **Ijtimoiy stereotiplar:** Ko‘plab ota-onalar, hatto o‘qituvchilar ham imkoniyati cheklangan yoshlarni to‘laqonli kasb egallay olmasligini nazarda tutgan holda ularga nisbatan past kutishlarga ega bo‘ladilar;
- **Psixologik to‘siqlar:** Ko‘p hollarda bu yoshlar o‘zlariga bo‘lgan ishonchni yo‘qotgan, mehnat jarayonida faol bo‘lishga ikkilangan holda kirishadilar.

Ushbu muammolarni bartaraf etishda **ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumlar** muhim yechim taklif etadi.

Maxsus texnikumlarning imkoniyatlari va tikuvchilik yo‘nalishining afzalliklari. Ixtisoslashtirilgan texnikumlar imkoniyati cheklangan o‘quvchilar uchun moslashtirilgan:

- **Fizik muhit** (panduslar, liftlar, keng yo‘laklar, maxsus ustaxonalar);
- **Didaktik materiallar va dars uslublari** (braille yozuvida adabiyotlar, surdotarjimonlar, ovozli ko‘rsatmalar);
- **Kasbga moslashtirilgan metodikalar**, ayniqsa, tikuvchilik bo‘yicha.
- **Tikuvchilik yo‘nalishi** nogironligi bo‘lgan o‘quvchilar uchun bir necha sabablarga ko‘ra afzal;
- **Moslashtirilgan ish faoliyati:** Ko‘p jismoniy kuch talab qilmaydi, individual ishlashga imkon beradi;
- **Uyda yoki kichik ustaxonalarda mustaqil faoliyat yuritish imkoniyati mavjud;**
- **Tijoratga yo‘naltirilgan kasb:** Bu yo‘nalishda ishlab chiqarilgan mahsulotlar (kiyimlar, uy-ro‘zg‘or buyumlari) bozorda talabga ega;

Date: 19th June-2025

- **Ijodkorlikni rag'batlantiradi:** Dizayn, naqsh solish, mato tanlash, bular o'quvchilarda estetik didni va kasbiy qiziqishni uyg'otadi.

Shuningdek, texnikumlarda ishlab chiqarish ta'limi ustalari o'quvchilarga real ish sharoitini yaratish, ularni mehnat jamoasiga moslashtirish, shaxsiy maqsadlar qo'yishga o'rgatish orqali kasbiy identifikatsiyani shakllantiradilar.

Maxsus texnikumlarga jalb etish bo'yicha samarali chora-tadbirlar.

9-11-sinf bitiruvchi imkoniyati cheklangan o'quvchilarni texnikumlarga, ayniqsa tikuvchilik yo'nalishiga jalb etish uchun quyidagi tizimli yondashuvlar amalga oshirilishi zarur:

a) Maktabda boshlanadigan kasbga yo'naltirish ishlari.

- Har bir maktabda imkoniyati cheklangan o'quvchilar ro'yxati tuziladi;
- Maxsus testlar orqali ularning qiziqishlari va moyilliklari aniqlanadi;
- Texnikum pedagoglari ishtirokida **kasb tanlash haftaliklari** o'tkaziladi;
- O'quvchilar texnikumlardagi amaliy darslarda "kuzatuvchi" sifatida ishtirok etishadi.

b) Ota-onalar bilan maqsadli ish olib borish

- Maxsus texnikumlar faoliyati, o'quv dasturlari va bitiruvchilar natijalari haqida ota-onalarga prezentatsiyalar o'tkaziladi;
- Ijobiy misollar orqali ota-onalarda ijobiy fikr shakllantiriladi;
- Ijtimoiy tarmoqlarda **muvaffaqiyatli bitiruvchilar haqidagi videolar** orqali targ'ibot olib boriladi.

c) Amaliy ko'nikmaga ega bo'lish imkoniyatini yaratish

- Tikuvchilik bo'yicha qisqa muddatli sinov kurslari tashkil qilinadi (1-2 haftalik);
- Tikuv mashinalari, matolar bilan ishlash bo'yicha amaliy mashg'ulotlar orqali o'quvchi o'zini sinab ko'rish imkoniga ega bo'ladi;
- Kurslar yakunida har bir ishtirokchiga **sertifikat va tavsiya xati** beriladi.

d) Bitiruvchilarning bandligini ta'minlash

- Tikuvchilik yo'nalishini bitirgan o'quvchilar uchun kichik ustaxonalarda ishlash imkoniyatlari yaratiladi;
- Oilaviy tadbirkorlik loyihalariga jalb qilinadi;
- Texnikum tomonidan "Buyurtmachi korxonalar bilan hamkorlik" yo'lga qo'yiladi.

Ishlab chiqarish ta'limi ustasining o'rni. Ishlab chiqarish ta'limi ustasi -bu nafaqat kasb o'rgatuvchi, balki:

- yoshlarni mehnatga bo'lgan muhabbat bilan tarbiyalaydigan;
- psixologik jihatdan qo'llab-quvvatlaydigan;
- har bir o'quvchining individual salohiyatini ko'ra oladigan;
- bitiruvchilarni mehnat bozoriga tayyorlab chiqaradigan murabbiydir.

Ustoz o'quvchilarga nafaqat mashina tikish texnologiyasini, balki mijoz bilan ishlash, sifatli mahsulot tayyorlash, tartib-intizom, gigiyena va ishlab chiqarish madaniyatini ham singdiradi.

Date: 19th June-2025

Imkoniyati cheklangan 9-11-sinf bitiruvchi o'g'il-qizlarni hunar egallash sari yo'naltirish - bu nafaqat ta'lim tizimining, balki butun jamiyatning ijtimoiy mas'uliyatidir. Ixtisoslashtirilgan maxsus texnikumlar bu borada muhim ko'prik bo'lib xizmat qiladi. Ayniqsa, **tikuvchilikka bu ijodiy va amaliy sohalar** nogironligi bo'lgan yoshlar uchun mos, foydali va istiqbolli yo'nalishlardan biridir. Ularni texnikumlarga jalb etish -bu jarayon tasodifga emas, **tizimli va rejalashtirilgan faoliyatga asoslanishi** kerak. Maktab bosqichidan boshlab kasbga yo'naltirish, ota-onalar bilan hamkorlik, amaliy mashg'ulotlar orqali rag'batlantirish, ijtimoiy tarmoqlarda ijobiy misollarni ko'rsatish, yakunda esa bandlikni ta'minlash -bularning barchasi bir butun tizim sifatida qaralishi lozim.

Shu o'rinda, ishlab chiqarish ta'limi ustasining roli ayniqsa muhim. Ustoz o'quvchi uchun nafaqat hunar o'rgatuvchi, balki ruhiy tayanch, kasb egallashga ishonch uyg'otuvchi murabbiydir. Ta'limda ijobiy muhit yaratish, o'quvchilarni mehnatga bo'lgan mehr bilan tarbiyalash, har bir yoshda "men ham qodirman" degan ishonchni uyg'otish -bu ustozning ijtimoiy vazifasidir.

Yakuniy xulosa sifatida aytish mumkinki, imkoniyati cheklangan yoshlarga teng sharoit yaratish, ularni amaliy kasblarga, xususan tikuvchilik sohasiga jalb etish orqali biz nafaqat ularning kelajagiga, balki jamiyatning taraqqiyotiga ham sarmoya kiritgan bo'lamiz. Chunki har bir kasb egallagan yosh -bu mustaqil hayotga qadam qo'ygan, o'z hayotidan rozilik topgan, jamiyatga foyda keltirayotgan fuqarodir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Nogironligi bo'lgan shaxslarning huquqlarini ta'minlash va ularni qo'llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori. -Toshkent, 2021.
2. O'zbekiston Respublikasi Mehnat kodeksi (yangilangan tahrir). -Toshkent: "Adolat", 2023.
3. O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim vazirligi. *Maxsus ehtiyojli bolalar uchun kasb-hunar ta'limi dasturlari*. -Toshkent: "Fan va texnologiya", 2020. -144 b.
4. Mavlonova R. M. *Kasb-hunarga yo'naltirish nazariyasi va amaliyoti*. -Toshkent: TDPU, 2021. -190 b.
5. Karimova D. S. *Tikuvchilik texnologiyasi va dars jarayonida individual yondashuv*. - "Kasb-hunar ta'limi" jurnali, 2022, №4, 45–48-betlar.
6. Ismoilova G. R., Qodirova N. M. *Maxsus pedagogika asoslari*. -Toshkent: "Ilm Ziya", 2022. -216 b.
7. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti. *Nogironligi bo'lgan yoshlarning bandligi va ta'limga kirishi bo'yicha tavsiyalar*. -Jeneva, 2021.
8. UNESCO. *Inclusive Education: Guidelines for the Inclusion of Children with Disabilities in Vocational Education*. -Paris, 2020.